

Stevan Pešić

KATMANDU

Beograd

2010

DERETA

Gradska biblioteka u Novom Sadu

I GLAVA

O DOLINI KATMANDU, KOJA SE ZBOG LEPOTE I DRUGIH IZUZETNIH RAZLOGA NE MOŽE PROPUTOVATI. ZATIM O NEBU NAD DOLINOM I ŠTA SE SVE VIDI U TOM NEBU.

Pостоји samo jedan Katmandu na Zemlji i u vasioni; sem ako nije, kako neki veruju, odraz nekog nebeskog grada, ali ni to ne menja stvar, jer je taj odraz jedini na Zemlji. Reč „san“ najpogodnija je da se opiše, ali san, to su slike i osećanja, i ne mogu se preneti. Prošlo je više od godinu dana od mog boravka u Nepalu i sad, dok sređujem beleške o tome, nije mi dobro, osećanje da sam nešto nepovratno, zauvek, izgubio, opseda me i progoni. Ponekad sanjam Katmandu. No, muka od buđenja ne traje dugo, jer znam da Katmandu postoji. I tada se osećam kao Adam koji nije isteran iz Raja već ga je, zbog želje da vidi druga mesta, zbog svađe sa Evom ili tako neke sitnice, sam napustio i može se vratiti kad hoće. I ja ću se jednom, ponovo, vratiti u Raj koji se zove Katmandu.

Vraćiću se ne samo zato što sam tamo bio srećan već što sam tamo počeo da se navikavam na smrt. U početku je to bilo neprihvatljivo, borio sam se, ali sam s vremenom prestao, shvativši da se život i smrt podjednako mogu voleti. Ma koliko da je moj boravak u Katmanduu bio lep, radostan, zanimljiv, on je ujedno bio i boravak izvan života. Nigde smrt nije tako prisutna kao u tom gradu. Ona je u zemlji, u vazduhu, u drveću, u nebu

i na licima ljudi. Činilo mi se da je smrt mali demon što čuči iza čela svakog čoveka; tu se nastani od rođenja i ne napušta ga nikad. Čula su izoštrena, a prirodu i sve u njoj vidite ponekad naročitim okom. Gledao sam pticu i video njen skelet i u isti mah nju koja je letela, vesela. To mi se događalo i sa ljudima sa kojima sam bio, čak sam jednom video svoje grudi, ruke, telo kao kostur. Pri tome nisam bio uplašen, niti mi je zbog toga bilo pokvareno dobro raspoloženje. Naprotiv, posmatranje me je radovalo i snažilo. Bio sam čak u školi večnosti.

Dolinu Katmandu zovu i dolinom Nepala. To je najljepši kraj zemlje, najbogatiji i najmnogoljudniji. Tu je kolevka ovog naroda; tu se dogodila njihova istorija; tu su tri kraljevska grada. Polja, šume, bašte, voćnjaci, livade, reke, naselja, hramovi: to su slike koje gledate ovde. Gledate ih, dok vam jedan glas govori: „Ova zemlja je med za sva stvorenja, a sva stvorenja su med za ovu zemlju.“ Pesma je ispevana u davnim, prvim danima kada su se vrata Raja otvorila. Ovde su ona još uvek otvorena; ko ih vidi, prolazi kroz njih. Oko tog Raja su brda i planine. Na zapadu planine su visoke do dve hiljade metara; preko njih se prelazi dolazeći iz Indije. Takve su planine i na severu i na jugu. Takve su i one na istoku, koje će vas, postajući sve više, kao kakvim nebeskim stepenicama odvesti na Himalaje. Kažu da se čitava dolina može preći od izlaska do zalaska sunca. Ja sam često mislio o takvom poduhvatu, ali ga nisam ostvario. Obišao sam Patan, Bagdan, pa i Kirtipus, video sam nekoliko velikih svetilišta i znamenitosti. Ali da proputujem kroz čitavu dolinu, što je bilo i te kako vredno i zbog čega sam onima koji su to učinili toliko zavelo, nisam uspevao. Moj najduži put nije trajao više od jednog sata šetnje izvan Katmandua.

Za to postoji više razloga. Jedan je lepota ovih predela; oni su takvi da ih uvek možete gledati, pogotovo što njihov izgled, s obzirom na promene dana i noći i vašeg raspoloženja, nikada nije isti. Recimo, Ganeš Himal: u toku jednog dana pojavljuje se, nestaje, i toliko menja oblik da više niste sigurni da li uopšte

postoji ili ga vi, sedeći negde, izmišljate, da biste popunili prazninu u nebu. Istraživački, naučnički duh takođe obuzima čoveka na tim šetnjama, pa umesto da ide tamo gde je naumio, on satima posmatra neku biljku, insekta ili oblak. Meni se to naročito događalo kada bih poneo kišobran. Služio mi je kao štap, zaštita od iznenadnog pljuska i kao vilinske rašlje. Kad sam ga imao uza sebe, uvek bih otkrio nešto novo. Da Gete već odavno nije opisao onu čudesnu Pra-biljku, ja bih to učinio sada. Našao sam je ovde, na jednoj livadi. Otkrio sam i vrstu leptira nepoznatu u nauci. Krila su mu žuta, na ivicama crna i nazubljena, veličine oko šest santimetara. Trljajući pipke, stvara glas sličan zviždukanju, vrlo prijatan.

I razni susreti sprečavali su me da proputujem dolinu. Nekada je to bilo poznanstvo i, kasnije, prijateljstvo; nekada tek razgovor, posle koga zaželite jedno drugome sve najbolje i veselo idete napred. Jer oni koji treba da se nađu, naći će se jednog dana. Svi susreti ovde su izuzetni. Uvek ćete naići na nekog zbog koga ćete zaboraviti kuda ste pošli, ili pak shvatiti da ste našli ono što tražite. Svaki stranac koji živi ovde, oseća se domorocem. Što se tiče domorodaca, svaki drugi je bog, a svaki treći neko niže božanstvo, demon ili duh. To je njihovo shvatanje, a takvo je i moje iskustvo s njima. I još ovo sam naučio na tim šetnjama: da je vreme izraz nas samih, a prirodne pojave posledica naše volje i predstave o svetu. Može nebo biti oblačno koliko želi, stvar je mog raspoloženja hoće li padati kiša ili će biti vedro.

U ovim predelima i pojavama postoji nešto što su stari pisci zvali: začaranost, pa su neki ovaj kraj opisali i kao Sanjivu dolinu. Ta začaranost najčešća je za toplih, sunčanih dana i podjednako ima uticaja na domoroce i na strance. Tada se ukraj puteva, valjda pod svakim drvetom, nalazi bar jedan putnik. Pošao je nekud, seo u hlad da se odmori, i zaspao, ili se pak zagledao u nešto i tu ostao. Zagledao se u snegove Himalaja, daleke; u planine i brda, ljubičaste; u šume, tamne i zlatne; u reku što, plava, teče između zelenih pirinčanih polja i šarenih njiva i livada;

u selo čije crvene ili narandžaste kuće proviruju kroz drveće i voćnjake. Putnik to gleda i shvata da nikud odatle neće otići. Ujutru će iz hindu svetilišta začuti hiljade zvona što se razležu nad dolinom i više neće znati u kom je veku, jer vekova nema. A kad s večeri začuje strašne trube iz tibetanskih manastira, neće znati ni na kojoj je zvezdi.

Što nisam stigao da proputujem dolinom krivo je, mnogo, i nebo nad njom. O tom nebu postoje različita mišljenja. Neki tu vide svetlost što sija sama sobom, kao da nema Sunca. Drugi čuju muziku i govore o Pitagori. Svakako, ono je i svetlost i muzika, ali najviše je boja. Takva, da je sreća što postoje oblaci i što su kiše česte, inače bi pod njim došlo do čudovišne pojave da sve bude plavo. Plava srna, plav konj i poneko plavo drvo godili bi, ali samo kao izuzeci. Noći su spas od tog plavetnila. Da je neprestano pod ovakvim nebom, zemlja bi mnogo izgubila od svog divnog i blagotvornog šarenila. Boja ipak ostavlja tragove. Oči koje gledaju u nebo poprimaju na trenutke njegovu boju.

Razgovor o tome vodio se jednog popodneva na terasi hotela u Četrapatiju. Bili su tu: gospođa i gospodin Vud, Hari, kuvar Sjam, koji je tobož došao da se vežba u engleskom, i ja. Hari, kao najmlađi, najviše je bio pogođen. „Znači“, rekao je, „dok gledam u nebo, moje oči su plave?“ Mi potvrdismo i on se još više uplaši. Pili smo pivo od pirinča. Bilo je oko četiri po podne, kada je nebo najvedrije. Pričalo se, kažem, o uticaju neba na one koji ga posmatraju. Gospođa Vud je imala oči boje različka i one su, u ovim okolnostima, mogle postati samo još više plave. Gospodin Vud je nosio naočare i nisam znao kakve su mu oči. Nepalci, Hari i Sjam, imali su crne. Sedeo sam tako da sam svima mogao videti lice. Svi su gledali gore. Stariji zato što je nebo u tim časovima izuzetno lepo, Hari je čekao čudo, a Sjam je gledao čas u nebo, čas, krišom, u gospođu Vud. I onda se nešto zaista dogodilo. U jednom trenutku video sam da su Harijeve oči plave; ni traga od njegovih crnih očiju! Pogledao sam ostale. Gospodin Vud je upravo brisao naočare; oči su mu bile plave. I

Sjam je imao plave, iako je najmanje gledao gore, ali i ta promena je shvatljiva zbog gospođe Vud. Ona pak učini nešto što me je uverilo da su i ostali isto videli. Nagnula se prema meni, izvinila i rekla kako joj se učinilo da imam drugačije oči. Gospodin Vud jednim „hm“ izjavi da bi on rado popio još tog izvrsnog piva od pirinča. Treba napomenuti da su svi, čim su prestali da gledaju gore, ponovo imali boju očiju sa kojom su rođeni. Ispričao sam šta se dogodilo. Ne da bih opravdao gospođu Vud, kojoj takvo opravdanje nije potrebno, jer ona nikog ne gleda sem gospodina Vuda. Nastalo je opšte zagledanje očiju, ali više ništa nismo videli. Sjam reče da je sve plavo; na šta se to odnosilo, nije bilo jasno. Neki su pokušali da sve objasne poetskom besposlicom, pa čak i pivom. Jedini je Hari poverovao i odjurio pred ogledalo, ali ni tamo, kada je video sebe, nije posumnjao u priču. Kasnije, kada bi pogledao u nebo, govorio je: „Sada ću da imam plave oči.“ I dodavao: „To je šala, ali je istina.“

Često smo sedeli na terasi tog hotela, ne samo ovi koje sam pomenuo već i mnogi drugi. Bilo je to društvo naročitih astronoma, čiji su skupovi održavani po nadahnuću, a dokolica bila glavni povod njihovog rada. Evo, po sećanju, šta se sve otkrilo. Pored toga što nebo menja boju očiju onoga koji ga gleda, ono čini da svako, dugim i pažljivim posmatranjem, može da vidi u njemu pojave mnogo veće i značajnije od plavetnila. U većini slučajeva te pojave zavise od samog posmatrača, ali nisu isključena ni takva viđenja posle kojih je onaj što ih je imao gubio želju da ikad pogleda gore. Jedan od tih posmatrača odbio je da bilo šta kaže, jer navodno to neće valjati ni za nebo ni za nas. Drugi ništa nije video; trudio se, ali i pored sveg truda i želje, tamo ništa nije mogao da nađe. Većina ih je pričala zanimljive stvari. Neko, na primer, u onom beskrajnom plavetnilu vidi Himalaje pod snegom i sebe kako odande posmatra zemlju. Neko vidi okean svetlosti po kome se voze Šiva i Parvati; neko ostale bogove kako se loptaju suncima i planetama. Oni sa pesničkim sklonostima vide gore zlatne nebeske gradove sa bedemima od

zvezda i kulama od svetlosti. Prostiji svet video je najčešće bogove, ponekad svoju kuću i najbližu rodbinu. Neki rikša koji je, pre no što je došao u grad, čuvao bivole u rodnom selu, pričao je da, zagledan u nebo, vidi livadu punu cveća i stado bivola kako pase. Od dvojice Nepalaca, koji se uopšte nisu poznavali, čuo sam da vide dolinu iz doba kada se zvala Devbhumi, Kuća bogova. Bogovi su u njoj bili prvi stanovnici; silazili su sa Himalaja i tu provodili dane, ili vekove, odmarajući se od svojih kosmičkih poslova. Obojica su označila isto mesto na nebu gde je ta slika sačuvana u večnosti. Tvrdili su, takođe, da gore vide i grad Katmandu između reka Bagmati i Višnumati: sjajniji je i lepši od ovog na zemlji, a vode nebeskih reka modre su i mirisne.

Jedna Italijanka iz ovdašnjeg bratstva hipika, veoma pobožna, gore je videla ceo Danteov Raj i bila je u stanju, tako nas je uveravala, da po knjizi tog Firentinca, kao po kakvom bedekeru, pronade ako ne sve ličnosti, što je bilo nemoguće zbog millionskog mnoštva svih vrsta anđela, ono bar krugove u Raju i glavne ličnosti koje su tamo letele, pevale ili sedele. Uvek je, naravno, čula i muziku sfera. Izvor te muzike je, po njoj, različit. Dante joj je služio samo do muzike; posle se snalazila i bez knjige. Jednom je to bio sunčani disk, astronomskih razmera, postavljen u centar vasiona, koji se okretao i svirao, a Bog, Hrist, Marija, arhangeli i najvažniji sveci prisustvovali su tom koncertu. Drugi put slika je bila drugačija, što je ona tumačila time da i u večnosti mora da bude promene. Na vrhu Mont Everesta nalazile su se orgulje na kojima je svirao Hrist. Bog je sedeo u naslonjači, slušao i zadovoljno potvrđivao glavom: kako sam dobro uredio ovaj svet! Hrist je, s vremena na vreme, duvao u ruke da zagreje promrzle prste. Sem njih dvojice, nikoga nije bilo.

Tibetanci i Nepalci, međutim, mogli su kroz to nebo, kada ga uporno i dugo posmatraju, da vide drugo, treće, četvrto, peto, šesto i sedmo nebo, sve do planine Meru. Videli su jedino njen vrh u sjaju milijardi sunaca što kruže oko njega, ali ne i sedam gvozdениh, crnih okeana koji su granice između tih sedam nebesa

i vasiona, u čijem centru je Sveta planina. To je zato što su gledali živi; mrtvi vide i prolaze i te okeane. Oko tog vrha, zajedno s milijardama sunaca, kružice njihove duše kad napuste život na zemlji i vrte se večnosti i moru svetlosti i blaženstva. Retki izabrani vide i četiri kraljevstva planine Meru, opisuju njihov izgled i poznaju njihove besmrtnne stanovnike. Za njih su život i smrt voda istog okeana, po čijim talasima oni hodaju. Sunce koje vidimo, kažu, to su prva vrata, zlatna, kroz koja duh prolazi na putu za planinu Meru.

Za neke, to nebo, sjajno kao u vatri koja ne peče, uvek je otvoreno, i lestvicama od svetlosti ljudi idu gore, anđeli silaze dole. U jednom snu i ja sam se popeo tim lestvicama; kada sam pogledao na zemlju, otkrih divnu i čudesnu stvar. Nebo je bilo poda mnom, a ja sam stajao sred doline! Tad mi postade jasno da je ono što smatramo nebom zapravo ogledalo zemlje. Pravo nebo je zemlja dole, i sve što vidimo gore samo je odraz onog što se u nama i sa nama događa. Zatim se ponovo nadoh dole, dok je nebo sijalo nada mnom. Ali nisam siguran da sam se probudio, i da li sam u nebu ili u dolini. Izgleda u dolini Katmandu, ali sve što sam doživeo, događalo se u nebu.

II GLAVA

KATMANDU I NJEGOVIH HILJADU HRAMOVA. O ŽIVOJ BOGINJI, HANUMANU, JEDNOJ SELJANČICI I OSTALIM BOGOVIMA I LJUDIMA SA DARBAR TRGA.

Grad je dobio ime po hramu Kastamanidapa, Hram od drveta. Reč „kath“ znači drvo, a „mandu“ hram. Nepalci imaju glas „th“ koji stranci teško izgovaraju; pravilno je: Kathmandu. Drevne hronike kažu da je taj hram bio prva zgrada u gradu i da je ceo bio sagrađen od mitološkog drveta koje ima moć da štiti i čuva Nepal do kraja ove vasionne i njegovog ponovnog rađanja u novoj vasioni. Do 723. (po evropskom kalendaru) grad se zvao Kantapur, Lepi Grad, kada je promenio ime za sadašnje, jer samim tim što je hram kuća bogova, on je ujedno i kuća lepote, pa je ovo ime više odgovaralo. Današnji hram Kastamandapa star je između trista i petsto godina. Podignut je na mestu gde se nalazio stari i njegova je verna kopija. Kad obnavljaju hramove, Nepalci ih ne menjaju već uvek grade iste, jer vreme ne sme da im naudi. To je prostrana građevina na četiri masivna stuba, otvorena, sa krovom u tri sloja. Kada je kiša, polovina prosjaka, trgovaca i svetih životinja sa trga tu nalaze zaklon; noću tu spavaju oni o čijem smeštaju brinu bogovi. Hram pripada hata-joginima, koji u uhu nose veliku zlatnu mindušu i hata-jogom nalaze apsolutni mir; telo im postaje nematerijalno i besmrtno i sjedinjuju se sa univerzumom. Sekta je veoma stara

i upućeni je dovode u vezu sa evropskim alhemičarima; poklonici tantrizma takođe se pozivaju na nju. Osnivač sekte je Vadžrasatva, inkarnacija Šive i Bude zajedno. Na njegovom kipu je uvek sveže cveće. Vadžrasatva i Hanuman imaju u Katmanduu najviše pristalica.

Centar grada je Darbar trg. Darbar je Kraljevska palata, otuda i ime Kraljevski trg. To je splet mnogih ulica i manjih trgova sa hramovima, svetilištima, manastirima i zgradama starijim po nekoliko vekova. Ako je dolina Katmandu srce Nepala, ovde je njegovo lice. Nigde na manjem prostoru nije stalo više snova i čudesa. Njihov opis počecemo posetom Živoj boginji, Kumari Devi. Vrlo rado bih, posle toga, opisao i posetu Živom bogu, njihovom kralju, ali tamo, iz meni nepoznatih razloga, nisam bio pozvan. Ni boginja, istina, ne šalje pozivnice, ali njena vrata su otvorena i svakome se pruža milost i sreća da je vidi u njenoj kući na Basantpur trgu. Kuća je iz 1760, a Živa boginja među Nepalcima je otkada postoji Nepal. Sve se dogodilo u vreme kada su granice između neba i zemlje jedva postojale. Jednog od tih zlatnih dana jedan nevarski kralj igrao je karte sa boginjom Taledžu, zaštitnicom vladarske kuće. Kraljevi i bogovi tada su priređivali „parti“ i na njima se spasavali od dosade kockom. Kralj je više gledao boginju nego karte i jednog momenta, ne mogući da odoli njenog lepote, dotakne joj ruku. Boginja se uvredi i ode, izjavivši da ona lično više neće dolaziti u Nepal, ali će i dalje štiti zemlju i vladarsku porodicu preko svoje inkarnacije, Kumari Deve. Nju nalaze sveštenici, ulazeći u svaku kuću u kojoj ima ženske dece od jedne do tri godine. Nose maske čudovišta i demona i igraju praćeni paklenom muzikom. Dete koje ih se ne uplaši i pride im, boginja je Taledžu, jer samo se ona ne boji demona koji su predstavljeni maskama i muzikom. Devojčicu odvođe u hram. Tamo se o njoj brinu stare sveštenice, hrane je, oblače i uče; iz hrama će izlaziti jednom godišnje, o prazniku Indra Džatra. Njen božanski boravak na zemlji trajaće do njene prve menstruacije; sa prvom kapi krvi gubi svoju

božansku moć. Sveštenici tada krenu po zemlji da traže novu boginju. Bivša se vraća u rodno mesto, gde će posle nekoliko godina umreti. Kao luda, kažu stranci i optužuju sveštenike da su joj davali napitke i trave kojima se usporava sazrevanje tela. Nepalci kažu da ju je napustio božanski duh; njena ličnost bila je samo posuda tog duha. Okolina se plaši bivše boginje i mrzi je. I pored bogatstva koje donese, neće naći muža, jer onaj koji se njome oženi ubrzo zatim umire. Sadašnja Kumari Deva je iz nevarskog plemena Sakja. Onaj ko želi da je vidi, stavi rupiju na malo kružno svetište u dvorištu hrama, a neko od onih što tu služe, vikne: „Kumari!“ Ona se pojavi, za trenutak, na prozoru prvog sprata, gde su njene odaje. Devet joj je godina. Lice joj je lepo, ali za svoje godine izgleda malo više uhranjena, ili se to samo čini zbog crvenih, teških haljina i nakita na njoj. I nervozna je, jer je toliko onih što hoće da je vide. Ulaz u hram čuvaju dva šarena lava, kamena. Pored tih lavova sede oni što prodaju marihuanu. Jedan od njih dočekuje posetioce rečima: „Ja sam bog napolju, Kumari boginja unutra!“

Na trgu između Kumari Bahala i hrama Kastamandapa uvek je gužva. Tu se nalazi mala pijaca, mlin za pirinač, rikše i više zanatlija. Tu je i menjač novca, koji građanima zamenjuje papirni novac za metalni, valjda da bi im metalni, sitniji, duže trajao. Ima nekoliko hramova, svetišta i kipova. Najpoznatiji je Narajan mandir, pagoda sa tri sprata; tu čekaju Višnu Narajana, onog koji će doći na kraju ove kosmičke ere. Mnogi od vernika ubeđeni su da će to biti uskoro, pa se ne miču odatle. Nekom od njih pripada koza sa dva jareta. Na susednom hramu, na najvišoj terasi, danju i noću sede jedan sadu, trojica hipika i jedan pas. Toliko puše hašiš da njegovim mirisom snabdevaju pola trga. Psa nisam video da puši, ali nisam ga video ni izvan te grupe. Zatekao sam ih tu kada sam došao u Katmandu, i tu sam ih ostavio odlazeći iz Katmandua. Na ovom trgu je i velika statua Garude, boga sa ptičjim krilima. Potamnela je od vekova, a pored nje može se videti mlad prošnjak čija glava liči na Garudinu.

Vajar je očigledno bio realista i pravio je bogove po liku svojih sugrađana, sem ako ovi, neprestano gledajući bogove, nisu dobijali njihov lik.

Ovde je puno i onih koje zovu „beračima cveta ašok“. Spavaju od jutra do večeri, a noću traže cvet ašok. Rastao je u Zlatno doba. Ne zna se kada će ponovo niknuti; možda je i nikao već negde, tajno. Traži se noću, spram punog meseca. Mora ga pronaći čovek i presaditi svojom rukom, i u Nepal u će opet nastati Zlatno doba. U tom dobu zrna pirinča su bila krupna kao pesnica; jedno, bačeno u zemlju, davalo je hiljadu takvih zrna. Kiša je padala kad treba; dovoljno je bilo kratkom molitvom podsetiti boga zaduženog za to, pa da njive i polja osvanu napojeni. Polja sa tim pirinčem su se sama sejala i žnjela, a zrna sama, leteći, ulazila u ambare; trebalo je jedino otvoriti vrata ambara pa da se napune. Nepalci su bili bogati, živeli su bez briga i po ceo dan igrali i svirali. Sve je to nestalo kad je neka Nepalka kazala da bi zrna pirinča, pošto već sve sama čine, mogla otvoriti i vrata ambara, da se ona ne bi zamarala. Zrna pirinča se naljutiše zbog tolike ljudske nezahvalnosti i lenjosti. Rekla su da će ljudi raditi i mučiti se, i otada su nicala kao obična zrna. Ipak, bogovi su se smilovali ljudima, jer nisu svi bili krivi, i obećali im da će se Zlatno doba vratiti kad pronađu cvet ašok. To doba hoće da povrate ovi „berači“, zato danju spavaju, a noću lutaju. Ponekad osvanu u policiji. Zato, kažu, što nisu našli cvet ašok.

Oko tih hramova ima i seljaka koji prodaju drva. Nekad i po dva dana čekaju kupca. Najviše je među njima žena. Jednom sam tu video seljančicu, gotovo dete. Bila je toliko lepa da sam zastao da je gledam. Njene druge su to primetile, počele da se šale i navalile da kupim naramak drva. Ona je ćutala, ozbiljna, kao da ne zna šta se događa. Baba pored nje, sigurno svekrva, mrštala se. U Nepal u nije običaj da se gledaju žene na ulici i osvrće za njima. Zato sam prošetao, vratio se i seo dovoljno daleko da bude pristojno i dovoljno blizu da bih je mogao gledati. Setio sam se boginje Taledžu i kralja. Verovatno je bio star, čim se

boginja toliko uvredila; drugačije ne mogu da razumem njen postupak. Umela je, ipak, da ceni prestup zbog lepote i oprostila mu je, ostajući i dalje zaštitnica vladarske kuće. I ovde se nešto slično događalo. Ja, nažalost, nisam bio nevarski kralj, ali ona je mogla da bude boginja Taledžu. Ovoga puta niko me nije primetio sem nje. Osmehnula se. Taj osmeh bio je nagrada, velikodušna, plemićka, za moje divljenje njenoj lepoti. Zbog tog osmeha čak sam bio uobrazio da se ne bi naljutila i da sam se našao bliže i dotakao joj ruku. Naslonila je glavu jednoj do sebe; ova ju je bištala, nežno. Nikad posle lepšu Nepalku nisam video u Katmanduu. A one vaši u njenoj crnoj kosi svetlele su kao zvezde u noći.

Slavni Šiva-Parvati manastir podigli su Gurke u spomen svoje pobede nad ostalim kraljevima, a sagradili su ga nevarski arhitekti, umetnici i rezbari; to je najlepši hram u Nepal. Unutra su kipovi boga i boginje, od drveta. Pred njima je ogledalo, postavljeno tako da mogu da vide ceo trg. Vrhovni božanski par je očigledno zadovoljan stanjem na trgu i stanovnicima Katmandua, jer otkako je ogledalo tu, više od dva veka, nije se razbilo niti napuklo; ako se ponekad i zamuti, sveštenici ga obrišu i sve je opet u najboljem redu. Kad se razbije, biće kraj Katmandua. Nedaleko odavde je hram Trista trideset miliona božanstava. Pored njega je Veliko zvono, koje je nekad pozivalo ceo grad na molitvu; sad zvoni jedino o praznicima. Tu je i gradski zatvor, zgrada valjda stara koliko i sam grad. Oni koji povremeno borave u njoj, kažu da je izvan nje mnogo prijatnije, udobnije i zanimljivije. Poverovao sam im na reč i nisam išao da razgledam tu znamenitost. Od hramova na tom trgu najpoznatiji je Džaganat mandir, posvećen Gospodaru Univerzuma, a to je Višnu-Krišna. Ukrašen je skulpturama ljubavnih parova: bogova i boginja, bogova i zemaljskih žena, boginja i ljudi, bogova i životinja, životinja i ljudi, bogova i ptica, ljudi i ptica, i demona i čudovišta sa svima njima. Svi ti ljubavni parovi su sa velikim polnim udovima, a ima i takvih kojima su ti udovi veći od njih samih. Ovde je uvek puno turista. Dovrtljivi vodiči ih uslužuju dvogledima, jer

su najlepše skulpture na vrhu. Do ovog hrama je Kalo Bairab, čudovište sa šest ruku i ogrlicom od dvadeset i jedne besne demonske glave. On je pratilac Durge i javlja se u šezdeset četiri različita lika. U ruci drži odsečenu ljudsku glavu. U Crnoj noći, za praznika Dasere, prinose mu za žrtvu životinje. Ako neko izusti laž pred licem ovog Bairaba, na usta će odmah izbljuvati svu svoju krv.

Na tom trgu, pored hramova, večiti su još i golubovi i prosjaci. Golubovi su i na nebu i na zemlji; prosjaci, bar za sada, samo na zemlji. Tu se uvek nađe i poneki astrolog. Meni je jedan za pet rupija gledao bližu budućnost. Za Nepalce to košta rupiju. Za strance je više, jer, kaže, sa njima teško uspostavlja psihički kontakt. Na osnovu broja slova u mom imenu i rasporeda zrna pirinča, koje mi je prethodno stavio na glavu, pod pazuh, na grudi i stomak, video je da ću se sa ovog dugog putovanja vratiti zdrav kući. To je, napomenuo je, najvažnije što treba da znam. Pisma koja nestrpljivo očekujem, stići će: prvo za tri, drugo za pet dana. Šale radi, nisam išao na post restant tri dana; kad sam otišao, čekalo me je prvo pismo. To je mogla da bude i slučajnost. Da to proverim, odlazio sam na poštu svaki dan, ali drugo pismo stiglo je tek petog dana. Posle toga nikad više nisam razgovarao s vračarima i astrolozima. Držao sam se stare izreke da je čovekova jedina prava sreća da ne poznaje svoju budućnost.

Taj trg zove se Hanuman Doka, Hanumanova vrata, a po njemu zovu Nepalci i čitav Darbar trg. Hanuman je bog majmuna koji je pomogao Rami da nađe Situ i pobedi demona Ravanu, kralja Sri Lanke. Njegova statua se nalazi na ulazu u Staru kraljevsku palatu. Postavljena je na visokom postolju i pokrivena crvenim platnom. Od sunca i kiše zaštićena je crvenim suncobranom. I statua i postolje obojeni su crvenom bojom. Vernici od te boje prave „tiku“; crvenu tačku na čelu. Nijedan Nepalac i nijedna Nepalka, bili stari ili deca, plemići ili prosjaci, ne prođu trgom a da tu ne svrate, obiđu oko statue, sklope ruke u pozdrav

i poklone se. Hanumanova glava je pokrivena; vidi mu se samo donji deo ružnog i iskeženog lica. Pokrili su ga, tobož, da ne bi gledao one skulpture na Džaganat mandiru. Ja mislim da su učinili da ne bismo mi, stranci i bezbožnici, videli onog koga obožavaju. O njemu nerado govore, svrstavaju ga u bogove drugog reda, ne prave njegove kipove; sve to da bi ga sakrili. A možda je to pravi i jedini bog, samo neće da nam kažu.

Kapija Stare palate je pozlaćena. Iza nje je veliki Taledžu hram, u kome se krunišu nepalski kraljevi. Tu je i pagoda Boga majmuna, nazvana „Manki templ“ po živim potomcima Hanumanovim koji se veru po krovovima; zeleni su i veseli. Palata je iz XVII veka. Sagradio ju je, na mestu nekadašnje, proširio i ukrasio Pratapa Mala; tu je bio dvor dinastije Mala, koja je vladala hiljadu i dvesta godina. Taj kralj bio je najveći graditelj i podigao je najviše hramova u Katmanduu. Na uglovima Kraljevske palate su četiri kule i zovu se kule Patana, Bagdaona, Kirtipura i Basantpura. Čuva je hramovna policija, obučena u crno, sa belim opasačima i naoružana puškama iz vremena Pratape Male. Mlađi policajci služe i kao vodiči; obučeni su u kratke pantalone i nose crne kape Gurka. Njihovi pretpostavljeni nose šesire širokog oboda.

U palati se nalaze još Numizmatički muzej i galerija slika. Muzej je znalački uređen i bogat. Posetiocu se čini da je tu više novca nego u kakvoj banci, i prava je šteta što nije u opticaju; mnogo ga je, a pojedini komadi, naročito oni zlatni, vrlo lepo izgledaju. U galeriji su slike nepalskih kraljeva. Kraljevi su u svojim odorama i sa krunama od zlata i brilijanata, visokim i nalik na kacige, sa dugim završetkom pozadi, sastavljenim od perja iz repova rajskih ptica. Svaki kralj ima drugačiju krunu. Te krune su nešto najfantastičnije što su vladari na zemlji ikad nosili; pošto su ovi inkarnacija Višna, mora da su im i krune pravljene u kakvoj božanskoj radionici na Mesecu. Mesec je, kažu, najbliža stanica bogova, pa je odatle, zbog čestih promena na nepalskom prestolu, bilo najbrže da ih donesu ovamo. Slike